

Asia: VN/26031/2020-VM-5

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain muuttamisesta

VTJ-lain muutokset

- **Näettekö ehdotetun VTJ-lain muutoksen tehokkaaksi keinoksi vähentää tietoturvaloukkausten uhreille aiheutuvaa vahinkoa? Onko muita tehokkaampia keinoja vähentää uhreille aiheutuvaa vahinkoa?**
- **Viitaten kappaleeseen 4.1. keskeisistä ehdotuksista, tulisiko selvitysvastuun jakautumisesta säätää henkilötunnuksen muuttamista hakevan ja Digi- ja väestötietoviraston välillä? Tulisiko Digi- ja väestötietovirastolle säätää jokin erityinen tiedonsaantioikeus vireillä olevaan rikosasiaan liittyvistä tiedoista siinä tapauksessa, että selvitysvastuun jakautumisen katsottaisiin edellyttävän nykyistä laajempaa tiedonsaantioikeutta?**

Yksityisyyden suojan parantaminen ja henkilötunnuksen avulla tehtävien rikosten ehkäiseminen ennakoivien toimenpiteitten kautta ovat tavoiteltavia sekä tarkoituksenmukaisia julkishallinnon toimenpiteitä, osa yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden toteutumista. Näistä huolehtiminen asianmukaisella tavalla korostuu työkuultuurin muuttuessa (etätyön merkityksen kasvaessa) sekä kansalaisten asiointikäyttäytymisen muuttuessa enenemässä määrin hyödyntämään sähköistä asiointia. Ja kuten ehdotuksessa todetaan ei ongelma poistu henkilötunnuksen muotoa, henkilötunnusta muuttamalla. Vaan muuttamalla identiteetinhallinnan ja -hyödyntämisen prosessit vastaamaan digitaalisen toimintaympäristön vaatimuksia. Ratkaisuja haettaessa pääpainoarvon tulisi olla rikosten estämisellä, ei vähentämisellä.

Tietoturva-asiantuntijoiden mukaan keskeinen ongelma on vahvan tunnistautumisen puute. Kansalaisten hyödyntäessä sähköisiä palveluita sekä verkkokauppojen käytön lisääntyminen lisäävät painetta huolehtia tarkoituksenmukaisesta turvallisuudesta, käytettävyys ja ostamisen vaivattomuus huomioituna. Identiteettivarkauksien estämiseksi yksinomaan henkilötunnuksen muuttamiseen keskittyminen ei ratkaise asiakokonaisuutta.

Arvioinnissa tulisi voida käsitellä kriittisten toimialojen näkökulmasta kuinka esitetyt muutokset tulisi voida käsitellä mahdollisimman palvelu- ja kustannustehokkaasti.

- Uuden ja vanhan henkilötunnuksen rinnakkaiskäytön mahdollistaminen kustannustehokkaasti.
- Kaikki keskeinen tieto, näkyy myös uuden henkilötunnuksen takana ja se tulee siirtää uuden henkilötunnuksen alle automaattisesti.

Laki tulisi tulla voimaan 1.6.2021 ja onkin syytä huolella arvioida ovatko ehdotuksessa esitetyt asiat kaikilta osin ajallisesti realistisia käyttöönotto sekä muut käynnistyneet/käynnistyvät digitaalisen henkilöllisyyden hankkeet (v.2022) huomioiden. Jatkotyön kannalta päällekkäisten ja välittömästi/välillisesti toisiinsa vaikuttavien toiminnallisuuksien tarkoituksenmukainen vaikutustenarviointi on tärkeää, mahdollista käyttöönottoa tukien.

Vaikutusten arviointi

- **Keskeiset kehitys- ja tarkennuskohteet esityksen vaikutusten arvioinnin osalta (esimerkiksi vaikutukset tietoja käsittelevien tiedonhallintaan ja tietoaineistojen muodostamiseen tai vaikutukset asiakkaisiin, mikäli asiakas ei ole toteuttanut hänen vastuullaan olevia toimenpiteitä).**

Hallinnollisten kustannusten huomioiminen sekä oleellisen tosiasian tunnistaminen liittyen henkilön rooliin kokonaisprosessissa ovat keskeisessä asemassa arvioitaessa muutoksen toteutustapaa ja aikataulua. Muutoksesta aiheutuu isoja muutoksia satoihin tietojärjestelmiin, jotta ne pystyvät kohdentamaan vanhoja tietoja uudelle henkilötunnukselle. Muutos tulee toteuttaa systemaattisesti ja keskitetyllä ohjeistuksella, jotta jokainen järjestelmä ei toteuttaisi sitä omalla tavallaan. Tarvittavasta systematiikasta pitäisi ensi tilassa sopia kansallisesti viranomaisten tuella.

Muutosten välittämiseen eri käyttäjäorganisaatioitten tietojärjestelmäpalveluihin tulisi kiinnittää tarvittava huomio. Ovatko ne mitoitettu/suhteutettu/suunniteltu niin kapasiteetiltaan kuin toiminnallisuksiltaan oikealle tasolle (?). Ovatko olemassa olevat käytännöt muutostietojen päivityksen kannalta edelleen tarkoituksenmukaiset (?).

Ehdotuksen ei arvioida vaikuttavan kuntakentän tietojen saantimenettelyihin tai tietoaineistojen muodostamiseen tilanteissa, joissa tietoaineistojen ylläpito on pitkälle automatisoitu. Ehdotuksessa ei tarkemmin kuvata automatisoimisastetta eikä sitä mille osuudelle kuntatoimijoista se on merkityksellinen. Oleellista on huomioida, että muutostietojen päivityssykliä muutettaessa kyse on tietojärjestelmäpalvelutason muutoksesta (käytännössä tämä tapahtuu palveluntarjoajan toimesta erillistyönä, ei osana ylläpitotyötä).

- Kuntatoimijoiden toiminnan ja palveluiden toteuttamisen näkökulmasta myös välilliset kustannukset ovat merkityksellisiä (toiminta-prosessien uudelleen arviointi/katselmointi tuki- ja ohjausprosessien tasoilla huomioituna).
- Alueellisesti PK-sektorin toimivuus on kuntakentän kannalta tärkeää ("suuri osa yksityissektorin toimijoista ei saa välittömästi tietoa henkilötunnuksen muutoksesta").
- Kansalaisen käyttökokemus (vaikutukset yksityishenkilöille).

On myös tunnistettava tosiasiana, että työmäärä olemassa olevien tietojen yhdistäminen uudelle henkilötunnukselle vaihtelee toimialoittain (kriittiset toimialat). Keskeinen asia on luoda hyväksymisperusteet uusien tunnusten antamiselle. Sujuva toiminta edellyttää selkeät pelisäännöt. Lopputuloksena tietosisältöjen minikopioitten väheneminen toimintaympäristö kohtaisesti.

Yleiset kommentit

- **Yleiset kommentit hallituksen esityksen luonnoksesta**

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain muuttamisesta.

Kuntaliitto pitää tarpeellisena sitä, että henkilötunnuksen muutosta arvioidaan tapahtuneitten (ja tapahtuvien) tietomurtojen käsittelyjen yhteyksissä tarkoituksenmukaisesti. Tietojen saatavuuteen/jaettavuuteen ja käytettävyyteen myös kansalaisen oikeusturvan kannalta tulee kiinnittää riittävää huomiota (mm. tietopyyntöihin varautuen).

Digitaalisten palveluiden kehittämisen tulokulmasta asianosaisten tahojen tulee huolehtia siitä, ettei olemassa oleva toimivuus yhteiskunnan tietohuollon osalta vaarannu. Henkilötunnuksen käytettävyyttä henkilön yksilöimiseksi ei pidä vaarantaa. Ja siten välillisten vaikutusten hallitsematon laajeneminen ei realisoidu, eikä ylimääräisille tietojärjestelmäpalvelutason päivityksille ole tarvetta (muutoksen yhteydessä tunnistettujen lisäksi).

Esitettyä lain muutosta tulisi myös arvioida eri toimialojen tulokulmasta. Varsinkin SoTe olemassa olevien palvelumallien kannalta, huomioiden mahdollinen hyvinvointialueitten käynnistyminen. Hoitovastuusta huolehtiminen, mahdollistaminen, ei vaikeuttaminen. Kuinka varmistetaan, että vanhan henkilötunnuksen aikana syntyneet hoitotiedot saadaan tarvittaessa myös jatkossa käyttöön vaivatta ja turvallisesti?

- Ilman tätä asiakkaiden palvelu vaikeutuu, pahimmassa tapauksessa vaarantuu

- Edellyttää muutoksia satoihin tietojärjestelmiin (työn kansallinen systematisointi)
- Aiheutetut kustannukset tulee kompensoida
- Toteuttaminen vie aikaa, joten toteutusta ei pidä kiirehtiä
- Henkilötunnusten riittävyys pitää taata sovituilla pelisäännöillä
- Uuden henkilötunnuksen myöntämiselle luotava selkeät perusteet

Muutosten niin esitettyjen kuin näköpiirissä olevien hallinta ja asianmukainen synkronointi (esim. Digitaalisen henkilöllisyyden hanke) on edellytys käyttöönottojen kannalta, jotta tarvittaviin siirtymäaikoihin osataan toiminnallisesti ja kustannustehokkaasti varautua. Kokonaisvaltainen koordinointi ja ohjaus valtionhallinnon taholta on hallitun muutoksen edellytys. Erityisesti pienille yksityisille toimijoille ilman riittävää tukea muutos voi aiheuttaa isoja ongelmia.

Kuntatoimijoiden näkökulmasta selvityksessä esitetyt toiminnallisuudet ja toimenpiteet koskevat useita kuntien tehtäviä aiheuttaen lisäkustannuksia. Asetetut tavoitteet on suhteutettava toimintaan käytettävät resurssit ja osaaminen huomioiden. Lainsäädännön ja viranomaismääräysten kustannukset tulee kompensoida kuntatoimijoille täysimääräisesti.

Ylikoski Jari
Suomen Kuntaliitto ry - Strategia ja kehitysyksikkö